



## Değerler Eğitimi Devamlılığı: Okul Öncesi Eğitim Programından Hayat Bilgisi Öğretim Programına<sup>1</sup>

### Values Education Continuity: From Pre School Education Program to Life Science Curriculum

**Merve Özer**, *İstanbul Kültür Üniversitesi*, [merve.ozer@iku.edu.tr](mailto:merve.ozer@iku.edu.tr) ORCID: 0000-0002-8474-1425

**Bilge Çam Aktaş**, *Anadolu Üniversitesi*, [bilge@anadolu.edu.tr](mailto:bilge@anadolu.edu.tr) ORCID:0000-0002-2742-8184

**Öz.** Yaşamımıza yön veren değerlerin kaybolmasını önlemek ve sağlıklı bireyler yetiştirmek değerler eğitiminin önemini arttırmıştır. Bu araştırmanın amacı, 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ile 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programını (1,2 ve 3. Sınıf) ele aldığı değerler bakımından karşılaştırmak ve birbirini tamamlama durumunu belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın verileri 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ve 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programının doküman analizi yoluyla toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda her iki programın ele aldığı değerler bakımından sorumluluk, özdenetim gibi bazı değerler ile birbirini tamamladığı, sevgi, saygı gibi bazı değerlerin birbirini tamamlamadığı belirlenmiştir. Ayrıca her iki öğretim programının adalet, dostluk gibi bazı değerlere kazanımlarında hiç yer vermediği görülmüştür.

**Anahtar Sözcükler:** Okul öncesi eğitim programı, hayat bilgisi öğretim programı, değerler eğitimi

**Abstract.** Preventing the degeneration of values that direct our lives and raising healthy individuals increased the importance of values education. The purpose of this study is to compare the 2013 Preschool Education Program and the 2018 Life Science Teaching Program (1, 2 and 3) in terms of values it covers and to determine completion status of each other. A case study was used among qualitative research methods. The data of study were collected by examining the 2013 Preschool Education Program and 2018 Life Science Teaching Program by document analysis method. Content analysis was used to analyze the data. Finally, it has been determined that some values such as responsibility, self-control, and some values such as love, respect, do not complement each other in terms of values of the both programs. Additionally, it is seen that both curricula do not give any value to some values such as justice and friendship.

**Keywords:** Preschool education program, life science curriculum, values education

<sup>1</sup>Bu çalışma Uluslararası EJR 2018 kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

## SUMMARY

### *Introduction*

Values play an important role for individuals to understand and respond to events and behaviors in their environment. The concept of value that directs the behavior of individuals has been as well as the focus of social sciences such as sociology, psychology and anthropology since the time it was discussed, has attracted attention of other disciplines. Education is one of these areas. Thanks to the education system, societies give their values to future generations. In doing so, the curriculum is used as a tool. In today's world where social problems, innovations in science and technology are increasing and changes are taking place, the values adopted by individuals also change. Adherence to these values and giving insight of moral responsibility and acceptable behavior to individuals has become one of the most important goals of the curriculum. For this reason, Values Education 'section has been added to the curriculum. Values education is defined as the process of gaining and transferring the moral, human, social and spiritual values that hold the individuals together. As the values are acquired, the individual must be aware of the values of the particular society, to produce new values, to adopt these values and to reflect on their behavior. For this, a qualified, planned values education is not left to chance. When the studies done in the literature are examined, most of the studies are to examine the views of teachers about values education in social classes such as History, Social Studies, Citizenship and Human Rights, or to conduct experimental studies with values education programs prepared by researchers. Studies on pre-school and primary education programs in terms of values were not found in the literature. It is thought that this study will fill this gap in the field. For this purpose, the 2013 Preschool Education Program and 2018 Life Science curriculum were examined in the context of the achievements and the completion of each program in terms of values education was tried to be determined.

### *Method*

The research was conducted in the case study pattern of qualitative research methods. In the case study, one or more events, environments, programs or social groups should be analyzed in depth. Case studies are done for description, description and evaluation. In the case studies for clarification purposes, the researcher tries to extract the patterns between the cases. When this study examines both curricula in terms of the values it deals with, it is included in the case study for clarification purposes. The data of the study were collected by examining the 2013 Preschool Education Program and 2018 Life Science Teaching Program by document analysis method. Document analysis is the study of written materials in accordance with the aim of research. In this study, the most up-to-date ones of the curriculum have been chosen by making sampling in the selection of data sources. Sampling was obtained from the curriculum of the Ministry of National Education. The data of the study were analyzed by content analysis. Direct quotations from the documents were tried to increase the validity. At the same time, in order to ensure reliability while analyzing the data, two researchers independently conducted content analysis on the data and then tried to agree on the determined themes. To calculate the consensus among researchers, Miles and Huberman (1994) benefited from the formula and reliability among researchers .86 in the context of the Pre-School Education program; It was found as .94 in the context of Life Science Teaching Program.

### *Results*

As a result of the research, when the gains of social emotional, psychomotor, cognitive, linguistic and self-care skills in the Preschool Education program were examined, it was seen that values were mostly included in the gains of social emotional field. In 2018 Life Science curriculum, values education was taken as a separate section and it was stated that the values of justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism and

benevolence were included. The most common values of the 2013 Preschool Education program are; values of responsibility, self-control, respect and tolerance. In 2018 Life Science curriculum, the most discussed values are; values of responsibility, self-control, respect and patriotism. It was determined that some values such as responsibility, self-control complement each other, and some values such as love and respect did not complement each other when compared with Preschool Education program and the values of Life Education Curriculum. In addition, it is seen that both curricula do not give any value to justice, friendship and cooperation. In this sense, it can be said that the principle of helicality is not considered in terms of the values discussed in both curricula.

### ***Discussion and Conclusion***

In general, affective learning, which is as important as the cognitive dimension in the learning of individuals, is neglected in all stages of education. For this reason, there is a need for qualified studies to be carried out in the field of values education due to the inadequacy of the studies on the affective field objectives and the evaluation of these objectives in the curriculum and inadequate studies. The preschool is the place where the child learns and reinforces social values such as sharing, expressing oneself, respecting others' rights, cooperating, trusting. It should not be left to chance to provide students with a qualified and healthy education during the period in which the foundation of social and moral values is laid and then in the period of adulthood.

In this study, preschool and primary school periods, which are the continuation of each other, were taken as the educational level and the pre-school education program and Life Science curriculum were compared in terms of the values. As a result of the research, it was seen that values such as responsibility and self-control were included in the gains of both programs, and values such as love and respect were not included. For a qualified and healthy education; the values addressed by the programs must complement each other. Therefore, programs need to be revised in line with the principle of continuity and spirality.

## GİRİŞ

### Kuramsal Çerçeve

Toplumumuzda meydana gelen değişimler insanların hayatlarını etkilemektedir. Değişen hayatlar ile birlikte bireylerin benimsedikleri değerler de değişim göstermektedir. Bazı değerler işlevini yitirirken, yerine yeni yaşam biçimine göre farklı değerler gelmektedir. Bilgi çağı ve teknolojideki değişiklikler, insan ilişkilerini zayıflatmıştır. Bu durum, eğitim kurumlarında değerler eğitimi daha önemli hale getirmiştir. Öğrenim çağındaki her bireye uygun ahlaki kararlar ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerleri ve becerileri kazandırmak okulların temel hedefleri arasındadır.

### Değer Nedir?

Değer kavramı, sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi sosyal bilimlerin odağı olmasının yanı sıra, diğer disiplinlerin de ilgisini çekmiştir. Sosyoloji; değerleri, betimlemekte ve açıklamaktadır. Psikoloji; değerleri, insan davranışlarına yön vermesi bakımından incelemektedir. Antropoloji ise insan değerlerinin neler olduğunu, nasıl ortaya çıktığını açıklamaktadır. Değer kavramının, pek çok disiplinin kapsamına girmesi ve taşıdığı anlam ve içerdiği ilkelerin toplumlara, zamana, kişisel özelliklere göre farklılaşması tanımını güç hale getirmiştir. Bu kavramın alanyazında pek çok tanımı mevcuttur. Kurtdeğ- Fidan ve Öner'e göre (2018, s.3) değerler, ulaşılması gereken ideallerdir. Yaylacı ve Beldağ'a göre (2018, s.140) değerler, insanların davranışlarını yönlendiren temel güçlerdir. Bu nedenle insanların sergilediği davranışların temelinde değerlerin yattığı düşünülebilir. Rokeach (1973) ise değeri belirli bir davranışın ya da herhangi bir şeyin tercih edilebilir ya da edilemez olduğu yönündeki inanç olarak tanımlamıştır (Akt: Neslitürk, 2013, s.9). Yeşil ve Aydın'a (2007, s.66) göre ise, değer, insanın duyuşsal olarak varlıklara karşı elde ettiği izlenimlerdir. Dilmaç'a göre (2007, s.16) değer, bireysel değerlendirmelerin sonucunda ortaya çıkan bir üründür. Bu iki tanım değerlerin bireyselliğine ve bireyden bireye değişebildiğine işaret etmektedir. Taymur'a göre (2015, s. 6) değer, iyi karakterli insan yetiştirmede yol göstericidir. Bu nedenle değerler, toplumun huzurunu ve barışı sağlamaya yardımcı olmaktadır. Değerlerin bu işlevini yerine getirebilmesi için bireylerin bu değerleri kazanması gerekmektedir. Bu durum da değerler eğitimi yolu ile olmaktadır.

### Değerlerin Sınıflandırılması

Değer kavramı kişiler tarafından farklı şekillerde ifade edildiği gibi farklı kategoriler bazında da sınıflandırılmıştır. Değerlerin sınıflandırılmasında yaygın olarak kullanılan sınıflamalardan biri Spranger tarafından yapılmıştır. Spranger (2001) değerleri; bilimsel değer, ekonomik değer, estetik değer, sosyal değer, politik değer ve dini değer olarak 6 kategoride toplamıştır (Akt: Güngör, 2010). Güngör (1993) değerleri; estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler olarak sınıflandırmıştır. Filiz (1998) değerleri; içerik(amaçsal-niyetsel) ve araçsal(işlevsel) değerler olmak üzere iki kategoride toplamıştır. Amaç değerler; daha çok kişisel ve toplumsal değerleri kapsarken araçsal değerler ahlaki değerleri içermektedir (Çengelci, 2010, s.3). Şirin (1983) ise değerleri, temel ve araç değerler olarak sınıflandırmıştır. Temel değerler de kendi içinde kişisel ve sosyal değer olarak ikiye ayrılmaktadır. İç huzur kişisel bir değerken barış bir sosyal değer olarak nitelendirilebilir. Linkona ise (1991, s.38) değerleri ahlaki ve ahlaki olmayan değerler olarak sınıflamıştır. Ahlaki değerler, sorumluluk, dürüstlük gibi uyulması zorunlu olan ilkeler iken; ahlaki olmayan değerler kişinin tercihiyle bağlı olan değerlerdir. Winter, Newton ve Kirkpatrick (1998), değerleri ilgili olduğu insan topluluğunun özelliğine göre ailevi değerler, toplumsal değerler ve bireysel değerler olarak sınıflandırmıştır (Akt: Samur Öztürk, 2011). Toplumsal değerler; gelenek ve görenekleri, bireysel değerler; kişinin yaşamında benimsediği, karakterini etkileyen özellikleri, ailevi değerler ise ailesinin benimsediği, aile birliği sağlayan unsurları içermektedir. Özetle alanyazında değer sınıflamaları incelendiğinde sınıflamaların bireysel ve toplumsal normlara göre şekillendiği görülmektedir.

Bireylerin hem çevresindeki olayları ve davranışları anlamlandırmasında hem de bunlara tepki vermesinde değerler önem taşımaktadır. Nesnelere değer vererek ya da vermeyerek onlara

anlam yükleyen insandır. Bireyin her davranışı dolaylı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilmektedir (Dilmaç, 2007, s.3). Örneğin; bir kişinin resim sergilerini gezmesi, onun estetik değerine önem verdiğini gösterebilir. Değerler, bireylerin hem topluma uyumunu sağlayan standartlar olması bakımından hem de bireysel tercihlerini içerdiğinden bireysel ve sosyal boyutu birlikte barındırmaktadır. Dolayısı ile değerler ister sosyal isterse bireysel olarak sınıflandırılın insanların yaşamlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir.

## Değerler Eğitimi

Değerler, toplumda düzeni sağlayan yasalar gibi insanları bir arada tutmaktadır. Eğer değerler aktarılmaz, gelişmez ve yozlaşırse toplumları bir arada tutacak güç de azalmış olacaktır. İnsanların temel değerlerinden uzaklaşması, şiddetin, sosyal problemlerin, ahlaki çöküşün artması değerler eğitiminin önemini daha da arttırmıştır (Kuzu, 2015, s.14). Yeşil ve Aydın'a (2007, s.66) göre değerler, sonradan kazanıldığı için bireyin belli başlı toplumun değerlerinin farkına varması, yeni değerler üretmesi, bu değerleri benimsemesi ve davranışlarına yansıtması gerekmektedir. Bu da eğitim yoluyla olmaktadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan Türk Milli Eğitimin genel amaçları arasında insani, ahlaki, milli ve manevi değerlere sahip bireyler yetiştirilmesi bulunmaktadır. Benzer şekilde ilköğretim kurumlarının amaçları ifade edilirken "Öğrencilerin, milli ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini ve bu değerlere saygı duymalarını sağlamaktan" bahsedilmiştir (MEB, 1992, s. 6). Tüm bunlar değerler eğitiminin önemini ifade etmektedir. Bu nedenle etkili bir değerler eğitimi için, tesadüflere bırakılmayan planlı bir eğitim gerekmektedir.

Günümüzde önemini arttıran değerler eğitimi, Uzun ve Köse'ye göre (2017, s. 306) insani değerlerin özümsemesidir. MEB (2010) ise değerler eğitimi, bireyleri bir arada tutan, sosyal yaşamda huzuru ve mutluluğu sağlayan değerleri bireylere aktarma süreci olarak tanımlamıştır. UNESCO (2015) ise, değerler eğitimi çocukların ve gençlerin değerleri keşfetmeleri ile başlayan ve potansiyellerini geliştirmelerini sağlayan çabalar olarak tanımlamıştır. Genel anlamıyla değerler eğitimi, değerlerin davranışa dönüştürülme sürecidir. Tanımlardan yola çıkılarak değerler eğitiminin amacının toplumsal ve evrensel değerleri kazanan ve davranışlarında bunu gösteren bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir (Çiçek, 2017, s.37).

Değerler eğitiminin tarihi eğitim kadar eskidir. Eskiden beri eğitimin iki temel amacı olmuştur. Bu amaçlardan ilki akademik açıdan başarılı bireyler yetiştirmektir. Diğeri ise toplumun değerlerini bireylere aktarmak ve değerleri benimsemelerini sağlamaktır (Taymur, 2015, s.12). Bu da eğitimin ve ailenin aktardığı değerlerle sağlanmaktadır. Değerler eğitimi eskiden beri var olmasına rağmen, evde eğitim, din temelli eğitim, karakter ve ahlâk eğitimi gibi isimler ile anılmıştır. Değerler eğitimi karakter eğitimi, ahlak eğitimi gibi isimler ile anılsa da aslında aynı amaca hizmet etmektedir (Kuzu, 2015, s.15). Değerler eğitiminin bu başlıklar altında tartışılmaya başlanması konunun güncelliğini arttırmış ve değerler eğitimi sistemli olarak eğitim programları çalışmaları içinde yer almaya başlamıştır. Değerler eğitiminin öğretim programlarında yerini bulması 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı ile başlamış ve bu durum diğer öğretim programlarını da etkilemiştir (Çelik, 2010, s. 2;Yaylacı ve Beldağ, 2018, s. 140). Değerler, Matematik, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Fen ve Teknoloji, Türkçe gibi derslerin öğretim programlarında yer almasına rağmen, en çok Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersinin programları ile ilişkilendirilmektedir (Çelik, 2010, s. 21-22).

Değerler eğitimi, eğitim programlarında planlı öğrenme etkinlikleriyle gerçekleştirilebildiği gibi okulda ya da sınıfta oluşturulan kültürel ortamla da öğrencilere örtük olarak verilebilmektedir. Okullar, aileden sonra yeni değerlerin kazanılacağı ya da pekiştirileceği ortamlardır. Cihan (2014, s.433) yaptığı çalışmada değerler eğitiminin Türkiye'de 2011-2012 eğitim-öğretim yılında bir proje olarak okullarda uygulanmaya başlandığı ifade etmiştir. Değerlerin yozlaşmasını önlemek için, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından her eğitim öğretim yılı için değerler önerilmiştir. Bu değerler okullarda, belirli kurulların belirlediği bir programa bağlı olarak çeşitli etkinlikler yoluyla öğrencilere aktarılmaktadır.

Her toplum kendi yetiştirmek istediği insan profili doğrultusunda birtakım değerleri öne çıkarmaktadır. Her toplumun kendine özgü kültürü olduğundan, her kültürün de kendine özgü değerleri vardır. Türkiye'de eğitim programlarındaki değerlere bakıldığında "Adil olma,

bağımsızlık, barış, bilimsellik, misafirperverlik, aile birliğine önem verme” gibi değerler ele alınmaktadır. Değerler toplumdan topluma değişiklik gösterebileceği gibi, bazı değerler her toplumda ortak olarak da benimsenebilir. Bu nedenle değerler eğitimi toplumlardan bağımsız düşünülemez. Eğitim sistemi sayesinde de toplumlar bu değerlerini gelecek nesillere aktarmaktadır. Bunu yaparken de öğretim programları araç olarak kullanılmaktadır. Ancak değerler eğitiminin derslere entegre edilmesi, kazanım olarak ayrı verilmemesi bütün okullarda tutarlı bir değerler eğitimi verilmesini engellemektedir (Bağcı ve Elbir, 2013). Değerler eğitiminde bir diğer sorun; değerlerin bilgi boyutunda verilirken duyuşsal boyutunun ve davranışa dönüştürülme sürecinin göz ardı edilmesidir (Kurtdede -Fidan ve Öner, 2018, s. 3). Değerler eğitimi, bireylerin zihinleri ile birlikte kalplerini de etkilediği için, bireylerin inançları, beklentileri, tutumları, tercihleri bu süreçte göz ardı edilmemelidir. Aksi halde, duyuşsal boyut bilişsel boyutu etkilediğinden bireyin potansiyelini kullanması ve değerleri benimsemesi zorlaşacaktır.

### **Okul Öncesi Dönem ve Değerler Eğitimi**

Okul öncesi dönem değerlere ilişkin temellerin atıldığı dönemdir (Kuzu, 2015, s.4). Bu dönemden sonra değerler de değişiklik olsa da temel değerler kazanılmıştır ve sonraki yıllarda değerlerin kazanılması zorlaşmaktadır (Kan, 2010, s.138). Bu nedenle değerler eğitiminde ailenin ve okul öncesi eğitimin önemi yadsınamaz. Çocuk, sevgi, saygı, işbirliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi değerlerle okul öncesi dönemde karşılaşır, çocuğun kişilik gelişimi de bu durumdan etkilenecek ve değerleri içselleştirip davranışa dönüştürmesi kolaylaşacaktır. Toplumsal ve ahlaki değerlerin kazanıldığı bu dönemde nitelikli ve sağlıklı bir eğitimle çocukları karşılaştırmak şansa bırakılmamalıdır.

Kaliteli bir okul öncesi eğitim programı çocuğa akademik becerilerin yanı sıra değerleri de vermelidir (Uyanık- Balat ve Balaban- Dağal, 2011). MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013) incelendiğinde programda yer alan değerlerden bazılarının programın temel ilkelerinde açık veya örtük olarak ortaya konulduğu görülmektedir (Ada, 2016, s.18). 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının ilkeleri incelendiğinde çocuklara verilen eğitimin çocukların sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi duyuşsal ve davranışları geliştirmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, programın kültürel ve evrensel değerleri dikkate aldığı ve değerler eğitiminin ayrı bir alan olarak ele alınmadığı, kazanım ve göstergelerle bir bütün olarak ele alındığı belirtilmiştir (MEB,2013). Ancak değerler eğitimi programında bu şekilde yer almasına rağmen, alan yazında okul öncesi eğitim programının değerler eğitimi bakımından yetersiz olduğunu ve değerlerin öğretmen insiyatifinde verildiğini söyleyen çalışmalar bulunmaktadır (Üner; 2011; Erkuş, 2012; Yazar ve Erkuş, 2013; Uzun ve Köse;2017). Halbuki MEB (2010) 18. Milli Eğitim Şurası’nda değerler eğitiminin okul öncesi dönemden başlayarak aile, yönetici, öğretmen gibi çeşitli paydaşların iş birliği içerisinde verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

### **Değerler Eğitimi ve Hayat Bilgisi Öğretim Programı**

Değerlerin kazanılmasında bir diğer sorumluluk ise, çocuğa verilen değerler de devamlılığın sağlanmasıdır. Hayat Bilgisi dersi, çocuğun ailesinden ve okul öncesi dönemden sonra, Sosyal Bilgiler dersinden önce değerler ile en çok karşılaştığı derstir (Beldağ, 2012, s.53). Hayat Bilgisi dersi ile değerlerin temeli atılmakta ve değerler daha basit düzeyde öğrencilere aktarılmaktadır (Şimşek, 2013, s.1328). Okul öncesi dönemden sonra ilkökulda Hayat Bilgisi dersiyle karşılaşan çocuk, iyi bir vatandaş olmayı öğrenmekte ve çevresiyle kurduğu ilişkilerde uyumunu devam ettirmektedir. Şimşek’e göre (2013, s. 1333) Hayat Bilgisi dersi, değerlerin en iyi aktarıldığı derstir. Bu ders, bireyi yaşama hazırlamakta ve bireye yeni kişisel nitelikler, değerler kazandırmakta ve var olanları pekiştirmesine yardımcı olmaktadır. Kişisel nitelikler sayesinde birey, hayatı anlamlandıracak değerleri kazanacaktır. Hayat Bilgisi öğretim programıyla öğrencilere 3 yıl boyunca belli değerler kazandırılarak öğrencinin üç yıl sonunda bu değerlerle donanımlı hale gelmesi beklenmektedir. *Ağaç yaş iken eğilir* atasözü düşünülürse, erken yaşta bireylere doğru alışkanlıkları kazandırmanın ve bireyleri doğru değerlerle karşılaştırmının gerekliliği anlaşılacaktır. Yaşaroğlu (2018, s. 731) 1926-2018 yılları arasındaki Hayat Bilgisi

öğretim programlarını incelediği çalışma sonucunda 2005 yılından sonra değerlere ayrı bir önem verildiğini, özellikle 2015, 2017 ve 2018 yıllarındaki programlarda değerlere ağırlıkla vurgunun yapıldığını ifade etmiştir. Özellikle vurgu yapılan değerler; “milli, manevi, insani değerler, çevresel değerler ve işbirliği” olmuştur.

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde değerler eğitiminin çoğunlukla Sosyal Bilgiler dersi bağlamında incelendiği, Hayat Bilgisi dersi bağlamında daha az çalışmanın olduğu görülmüştür (Can, 2008; Çengelci, 2010; Öğretici, 2011; Akdemir, 2012). Bu durum alanyazındaki bir eksiklik olmakla birlikte değerlerin, Sosyal Bilgiler dersinde daha çok önemsendiğini göstermektedir. Çengelci (2010) değerler eğitiminde Sosyal Bilgiler dersinden etkili bir şekilde yararlanılması gerektiğini söylemiştir. Kuzucu (2018, s. 62) ilköğretimde pek çok dersin değer aktardığını ancak en verimli şekilde değerleri, Sosyal Bilgiler dersi ile aktarılabilirliğini ifade etmiştir. Bu çalışmadan yola çıkarak ilköğretimde yer alan Hayat Bilgisi dersinin Sosyal Bilgiler dersine hazırlayıcı olduğu düşünülmeli ve değerleri aktarmadaki önemi yadsınmamalıdır.

### **Araştırmanın Amacı**

Bu araştırmanın temel amacı; 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ve 2018 Hayat Bilgisi (1,2 ve 3.sınıf) Öğretim Programının ele aldığı değerler bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan değerlerin kazanımlara yansımada durumu nedir?
2. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında ( 1,2 ve 3. sınıf) yer alan değerlerin kazanımlara yansımada durumu nedir?
3. 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ve 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı aldığı değerler bakımından birbirini tamamlamakta mıdır?

### **Araştırmanın Önem ve Gerekliliği**

Türkiye’de değerler konusunun yeteri kadar özümsemediği söylenebilir. Genel olarak eğitimin tüm aşamalarında ihmal edilen duyuşsal alan hedeflerinin ve bu hedeflerin değerlendirilmesinin planlı bir şekilde öğretim programlarında yer almasına yönelik yapılan çalışmalarının yetersiz olması nedeniyle değerler eğitimi alanında yapılacak nitelikli çalışmalara gereksinim vardır (Kunduroğlu, 2010, s.8).

Değerler eğitimine yönelik yapılan çalışmaların çoğu *öğrenci* (Gültekin, 2007; Demirhan-İşcan, 2007; Deveci ve Ay, 2009; Fidan, 2009); *öğretmen* (Karasu ve Aktepe, 2009; Taymur, 2015; Kırıl ve Okuyan, 2017; Gürhan, 2017; Kara,2017; Çiçek,2017); *öğretmen adayları* (Oğuz, 2012;Şahin, 2013; Kırıl ve Dinçer, 2018); *veliler* (Tay ve Yıldırım, 2009) gibi eğitimde yer alan paydaşların değerler eğitimine ilişkin görüşleri ile sınırlıdır. Değerler eğitimine yönelik yapılan çalışmaların çoğunluğunu oluşturan bir diğer alan ise; öğretim programlarının değerler eğitimi kapsamında incelenmesidir (Demirel-Balık, 2016; Uzunkol, 2014). Ancak değerler eğitiminin öğretim programı boyutunda özellikle de yaş aralığı olarak birbirinin devamı olan okul öncesi dönem ile ilköğretim döneminin birlikte karşılaştırmalı olarak incelendiği çalışmaya ulaşılamamıştır. Gündüz ve arkadaşları (2017) 2000-2015 yılları arasında değerler eğitimi konulu doktora tez çalışmalarını inceledikleri çalışmada en çok ilköğretim düzeyindeki öğrenciler ile çalışıldığını, en az çalışılan gruplardan birinin anaokulu öğrencileri olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmanın alandaki bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Ayrıca, 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ve 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nın değerler eğitimine yönelik analiz edilmesi bundan sonraki süreçte programlarda yapılacak düzenlemelere ışık tutacaktır.

## **YÖNTEM**

### **Araştırmanın Modeli**

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninde gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması; araştırmacının gözlem, görüşme, doküman gibi veri toplama kaynaklarını kullanarak durumları derinlemesine incelediği nitel araştırma türlerinden

biridir (Creswell,2007). Bu çalışmada durum olarak öğretim programlarında değerler eğitimi ele alınmıştır. Durum çalışması türlerinden ise birden fazla durumun ele alındığı çoklu durum çalışması kullanılmıştır. Bütüncül çoklu durum çalışmalarında her bir durum kendi içerisinde ele alınmakta ve daha sonra ise birbiriyle karşılaştırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.301). Böylece araştırmacı, programa ilişkin karşılaştırılabilir veri toplamıştır.

Durum çalışmaları araştırmacılara zengin, ayrıntılı veri sunmakta ve diğer nitel araştırma yaklaşımlarında olduğu gibi durum çalışması da genelleme amacı taşımamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.73). Bunun yerine durum çalışmaları, istatistiki genellemeler yerine analitik genellemeleri amaçlamaktadır.

Durum çalışmaları, betimleme, açıklama ve değerlendirme amacıyla yapılmaktadır. Benzer şekilde Yin (2003, s.1) durum çalışmalarını; keşfedici, açıklayıcı ve tanımlayıcı olarak tanımlamaktadır. Bu çalışma, her iki öğretim programı arasında ele alınan değerler ilişkisini incelediğinden açıklama amaçlı durum çalışması kapsamına girmektedir. Açıklama amacıyla yapılan durum çalışmalarında araştırmacı, olgular arasındaki örüntüleri ortaya çıkarmaktadır.

### **Veri Toplama Araçları**

Durum çalışmasının temel veri toplama araçları gözlem, görüşme ve dökümanlardır. Creswell' göre (2005, s. 219) dökümanlar nitel araştırmalarda önemli bir kaynaktır. Bu nedenle araştırmanın temel veri toplama aracı dökümanlardır. Araştırmanın verileri 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ve 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın doküman analizi yöntemiyle incelenmesi yoluyla toplanmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu doğrultusunda yazılı materyallerin incelenmesidir. Doküman analizi, nitel araştırma yöntemlerinde tek başına veri toplama aracı olarak kullanılabilir gibi ek veri toplama aracı olarak da kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.187). Durum çalışmalarında özel bir durum, olay ya da olgu derinlemesine incelendiğinden sıklıkla amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılmaktadır (Creswell, 2007). Bu çalışmada da veri kaynaklarının seçiminde amaçlı örnekleme yapılarak öğretim programlarının en güncel olanları seçilmiştir. Örnekleme Milli Eğitim Bakanlığının öğretim programları sayfasından ulaşılmıştır.

### **Verilerin Analizi**

Durum çalışmalarında veriler, içerik ya da betimsel analiz yoluyla analiz edilebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 297). Bu çalışmada verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi; incelenen doküman içeriğinin uygun kategorilere ayrıştırılarak incelenmesidir (Baş ve Akturan, 2017, s.124). Amaç; verilerin içinde saklı olan gerçekleri ortaya çıkarmaktır.

İçerik analizinde 2018 Hayat Bilgisi öğretim programı ve 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı araştırmacılar tarafından tekrar tekrar incelenmiştir. 2018 Hayat Bilgisi öğretim programının değerler eğitimi bağlamında ele aldığı değerler ve 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının ilkeleri ve özellikleri bağlamında ele aldığı değerler araştırmanın kodları olarak ele alınmıştır. Çalışmanın bulgularını desteklemek için katılımcıların kendi sözlerine, dökümanlardan doğrudan alıntılara, videolardan alınmış parçalara yer verilmektedir. (Merriam, 1998, s.28-29). Bu araştırmada dökümanlardan doğrudan alıntılar yapılarak geçerlik artırılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda veriler analiz edilirken güvenilirliği sağlamak için iki araştırmacı birbirinden bağımsız olarak veriler üzerinde içerik analizi gerçekleştirmiş ve daha sonra belirlenen temalar üzerinde uzlaşmaya çalışmıştır. Araştırmacılar arasındaki görüş birliğini hesaplamak için Miles ve Huberman'ın (1994) formülünden yararlanılmış ve araştırmacılar arasında güvenilirlik okul öncesi eğitim programı bağlamında .86 ; Hayat Bilgisi öğretim programı bağlamında .94 olarak bulunmuştur. Miles ve Huberman'a göre (1994) .80 görüş birliğinin olması araştırmanın güvenilir olması için yeter koşul kabul edilmektedir.

## **BULGULAR VE YORUM**

Bu bölümde elde edilen bulgular araştırma soruları kapsamında sırasıyla sunulacaktır. Araştırmanın ilk sorusu kapsamında yapılan analizler sonucunda 2013 Okul Öncesi Eğitim



Programında yer alan değerlerin kazanımlara yansımaya durumunu gösteren Tablo 1. aşağıda görülmektedir.

**Tablo 1.** 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan değerlerin kazanımlara yansımaya

<b>Değerler</b>	<b>Kazanım sayısı</b>
Saygı	4
Sevgi	-
Sorumluluk	11
Hoşgörü	3
İş birliği	-
Yardımlaşma	1
Dayanışma	-
Özdenetim	11
Vatanseverlik	-
Adalet	-
Dostluk	-
Sabır	-
Dürüstlük	-

Okul öncesi eğitim programında değerler eğitimi ayrı bir başlık olarak ele alınmamaktadır. Ancak programın özelliklerinde evrensel ve kültürel değerlerin dikkate alındığı, kazanım ve göstergeler ile değerlerin bütüncül şekilde ele alındığı belirtilmiştir. Programın ilkelerinde yer alan “Okul öncesi dönemde verilen eğitim ile çocukların sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi duyu ve davranışları geliştirilmelidir.” maddesi ile “Eğitim, çocuğun kendine saygı ve güven duymasını sağlamalı; ona öz denetim kazandırmalıdır.” maddesinden yola çıkarak çalışmada sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma, özdenetim değerleri ele alınmıştır. Vatanseverlik, dürüstlük, adalet, dostluk, sabır değerleri ise 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında ifade edilmemesine rağmen, 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında kök değerler olarak yer almalarından dolayı karşılaştırmada ele alınmıştır.

Tablo 1.’de görüldüğü gibi 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının kazanım ve göstergeleri incelendiğinde *sorumluluk, özdenetim, saygı, hoşgörü ve yardımlaşma* değerlerine yer verildiği görülmüştür. Okul öncesi eğitim programında sorumluluk değerine 11 kazanımda yer verilmiştir. Sorumluluk değeri, okul öncesi eğitim programının sosyal duygusal alanı ile özbakım becerileri alanında ilişkilendirilmiştir. Sorumluluk değerine ilişkin kazanımlarda doğrudan alıntılar şu şekildedir:

- Sosyal duygusal alandan kazanım 10 “Sorumluluklarını yerine getirir.”
- Özbakım becerileri alanında kazanım 1 “Bedeni ile ilgili temizlik kurallarını uygular.”

2013 Okul Öncesi Eğitim Programında sorumluluk değerinden sonra özdenetim değeri programda en çok yerini bulmuştur. Özdenetim değerine, okul öncesi eğitim programında 11 kazanımda yer verilmiştir. Özdenetim değeri çoğunlukla programda yer alan sosyal duygusal alan ve özbakım becerileri ile ilişkilendirilmiştir. Özdenetim değerine ilişkin kazanımlarda doğrudan alıntılar şu şekildedir:

- Sosyal duygusal alandan kazanım 7 “Bir işi veya görevi başarmak için kendini güdüler.”
- Özbakım becerileri alanından kazanım 3 “Yaşam alanlarında gerekli düzenlemeler yapar.”

2013 Okul Öncesi Eğitim Programında saygı değerine 4 kazanımda yer verilmiştir. Saygı değerine ilişkin kazanımlarda doğrudan alıntılar şu şekildedir:

- Sosyal duygusal alandan kazanım 8 “*Farklılıklara saygı gösterir.*”
- Bilişsel alandan kazanım 21 “*Atatürk’ü tanır ve Türk toplumu için önemini açıklar.*”

2013 Okul Öncesi Eğitim Programında hoşgörü değerine 3 kazanımda yer verilmiştir. Hoşgörü değerine ilişkin kazanımın doğrudan alıntısı şu şekildedir:

- Sosyal duygusal alandan Kazanım 5. “*Bir olay veya durumla ilgili olumlu/olumsuz duygularını uygun yollarla gösterir.*”

2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yardımlaşma değerine 1 kazanımda yer verilmiştir. Yardımlaşma değerine ilişkin kazanımın doğrudan alıntısı şu şekildedir:

Özbakım becerileri alanından kazanım 7. “*Kendini tehlikelerden ve kazalardan korur.*”

Araştırmanın ikinci sorusu kapsamında yapılan analizler sonucunda 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan değerlerin kazanımlara yansımada durumunu gösteren Tablo 2. aşağıda görülmektedir.

**Tablo 2. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan değerlerin kazanımlara yansımada**

<i>Değerler</i>	<i>1.Sınıf sayısı</i>	<i>kazanım</i>	<i>2.Sınıf sayısı</i>	<i>kazanım</i>	<i>3.sınıf sayısı</i>	<i>kazanım</i>
Saygı	6		7		-	
Sevgi	1		-		-	
Sorumluluk	19		14		20	
Hoşgörü	-		-		-	
İşbirliği	-		-		-	
Yardımlaşma	-		-		-	
Dayanışma	-		-		-	
Özdenetim	-		10		14	
Vatanseverlik	-		4		1	
Adalet	-		-		-	
Dostluk	-		-		-	
Sabır	-		-		-	
Dürüstlük	-		-		-	

2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında değerler, günlük hayatta karşılaşılan problemlerin çözümünde önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Bu bağlamda 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında değerler ayrı bölüm olarak ele alınmış ve bu kapsamda kök değerlere yer verilmiştir. Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan kök değerler; *adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik* ve *yardımlaşma*dir (MEB, 2018, s.4). Bu açıdan okul öncesi eğitim programının ele aldığı değerler olan saygı, sevgi, sorumluluk ve özdenetim değerlerinin Hayat Bilgisi öğretim programında yer alması ile ortak değerler olduğu görülmektedir.

2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında saygı değerine birinci sınıfta 6, ikinci sınıfta ise 7 kazanımda yer verilmiştir. Üçüncü sınıfta ise saygı değerine herhangi bir kazanımda yer verilmemiştir. Saygı değerine ilişkin kazanımlarda doğrudan alıntılar şu şekildedir:

- 1.sınıf Okulumuzda Hayat ünitesinden kazanım HB 1.1.6. “*Bayrak töreninde nasıl davranması gerektiğini kavrar.*”
- 2. sınıf Okulumuzda Hayat ünitesinden kazanım HB.2.1.2. “*Bireysel farklılıklara saygı duyar.*”

2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında sevgi değerine sadece birinci sınıfta 1 kazanım ile yer almıştır. Sevgi değerine ilişkin kazanımın doğrudan alıntısı şu şekildedir:

- 1.sınıf Okulumuzda Hayat ünitesinden kazanım HB.1.1.16. *“Okulla ilgili olumlu duygu ve düşünceler geliştirir.”*

2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında sorumluluk değerine birinci sınıfta 19, ikinci sınıfta 14, üçüncü sınıfta ise 20 kazanımda yer verilmiştir. Sorumluluk değerine ilişkin kazanımlarda doğrudan alıntılar şu şekildedir:

- 1. sınıf Okulumuzda Hayat ünitesinden kazanım HB. 1.1.3. *“Okula geliş ve okuldan gidişlerde güvenlik kurallarına uyar.”*
- 1. sınıf Evimizde Hayat ünitesinden kazanım HB.1.2.5 *“Evdeki kaynakları verimli bir şekilde kullanır.”*
- 1.sınıf Sağlıklı Hayat ünitesinden kazanım HB. 1.3.7 *“Kitle iletişim araçlarını kullanırken beden sağlığını korumaya özen gösterir.”*
- 2. sınıf Evimizde Hayat ünitesinden kazanım HB. 2.2.4. *“Evde üzerine düşen görev ve sorumluluklarını fark eder.”*
- 2. sınıf Doğada Hayat ünitesinden kazanım HB.2.6.4. *“Tüketilen maddelerin geri dönüşümüne katkıda bulunur.”*
- 2. sınıf Güvenli Hayat ünitesinden kazanım HB.2.2.4. *“Acil durumlarda yardım alabileceği kurumları ve kişileri bilir.”*
- 3.sınıf Evimizde Hayat ünitesinden kazanım HB.3.2.4. *“Evde üzerine düşen sorumlulukları yerine getirir.”*
- 3.sınıf Ülkemizde Hayat ünitesinden kazanım HB.3.5.7. *“Ülkemizde yaşayan farklı kültürlerdeki insanların sorunlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerine katılır.”*
- 3.sınıf Doğada Hayat ünitesinden kazanım HB.3.5.6. *“Doğa ve çevreyi koruma konusunda sorumluluk alır.”*

2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında sorumluluk değerinden sonra özdenetim değeri en çok yer verilen değer olmuştur. Özdenetim değerine programda ikinci sınıfta 10, üçüncü sınıfta 14 kazanımda yer verilirken birinci sınıfta ise hiç yer verilmemiştir. Özdenetim değerine ilişkin kazanımlarda doğrudan alıntılar şu şekildedir:

- 2. sınıf Evimizde Hayat ünitesinden kazanım HB.2.2.9. *“İstek ve ihtiyaçlarını önceliklerine göre listeler”*
- 2. sınıf Sağlıklı Hayat ünitesinden kazanım HB.2.3.7. *“Mevsim şartlarına uygun kıyafet seçer.”*
- 3. sınıf Sağlık Hayat ünitesinden kazanım HB.3.3.1. *“Kişisel bakımını yaparken kaynaklarını verimli kullanır.”*
- 3. sınıf Güvenli Hayat ünitesinden kazanım HB.3.4.7. *“Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır.”*
- 3. sınıf Ülkemizde Hayat ünitesinden kazanım HB. 3.5.4. *“Ülkesinin gelişmesi ile kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi arasında ilişki kurar.”*

2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında en son yer verilen değer vatanseverlik olmuştur. Vatanseverlik değeri çoğunlukla Ülkemizde Hayat ünitesi ile ilişkilendirilmiştir. Vatanseverlik değerine ikinci sınıfta 4, üçüncü sınıfta ise 1 kazanımda yer verilirken birinci sınıfta hiç yer verilmemiştir. Vatanseverlik değerine ilişkin kazanımlarda doğrudan alıntılar şu şekildedir:

- 2. sınıf Ülkemizde Hayat ünitesinden kazanım HB.2.5.2 *“Türk Bayrağının ve İstiklal Marşı'nın vatani ve milleti için önemini fark eder.”*
- 3. sınıf Ülkemizde Hayat ünitesinden kazanım HB. 3.5.8. *“Atatürk'ün kişilik özelliklerini araştırır.”*

Araştırmanın üçüncü sorusu kapsamında yapılan analizler sonucunda 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında ve 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan değerlerin kazanımlara yansımaya durumunu karşılaştıran Tablo 3. ise şu şekildedir:

**Tablo 3.** 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ile 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan değerlerin kazanımlara yansımaya durumunun karşılaştırılması

Değerler	Okul öncesi kazanım sayısı	1.sınıf kazanım sayısı	2. sınıf kazanım sayısı	3.sınıf kazanım sayısı
Saygı	4	6	7	-
Sevgi	-	1	-	-
Sorumluluk	11	19	14	20
Hoşgörü	3	-	-	-
İşbirliği	-	-	-	-
Yardımlaşma	1	-	-	-
Dayanışma	-	-	-	-
Özdenetim	11	-	10	14
Vatanseverlik	-	-	4	1
Adalet	-	-	-	-
Dostluk	-	-	-	-
Sabır	-	-	-	-
Dürüstlük	-	-	-	-

2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ile 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programının ele aldığı değerlerin kazanımlara yansımaya durumu incelendiğinde değerlerin sarmallık ilkesine dikkat edilerek ele alınmadığı görülmektedir. Saygı değeri, okul öncesi eğitim programı, Hayat Bilgisi öğretim programının 1. ve 2. sınıf kazanımları ile ilişkilendirilmiş ancak 3. sınıf kazanımları ile ilişkilendirilememiştir. Sevgi değeri, sadece Hayat Bilgisi öğretim programının 1. sınıf kazanımları ile ilişkilendirilirken hoşgörü ve yardımlaşma değerleri, sadece okul öncesi eğitim programının kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Özdenetim değeri okul öncesi eğitim programından başlanarak Hayat Bilgisi öğretim programının 2. ve 3. sınıf kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Vatanseverlik değeri okul öncesi eğitim programı ve Hayat Bilgisi öğretim programının 1. sınıf kazanımları hariç, 2. ve 3.sınıf kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Programlar arasında sarmal şekilde ele alınan tek değer sorumluluk değeri olmuştur. Bununla birlikte programlarda yer almakla birlikte işbirliği, dayanışma, adalet, dostluk sabır ve dürüstlük gibi değerlerin hiçbir düzeyde herhangi bir kazanımla eşleştirilemediği görülmektedir.

### SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Değerler toplumu bir arada tutan kaynaklardır. Değerler, aile, arkadaşlar, kitle iletişim araçları gibi yollardan informal olarak okullardaki öğretim programları yoluyla da formal şekilde öğretilmektedir (Ada, 2016, s. 21). Bu nedenle bireylere değerler okul öncesi dönemden başlanarak sistemli ve planlı bir şekilde kazandırılmalıdır. Okul öncesi eğitim programında çocuğun karşılaştığı değerler, Hayat Bilgisi öğretim programındaki değerlere temel oluşturmaktadır. Bu nedenle her iki program ele aldığı değerler bakımından benzerlik göstermelidir. Ancak araştırma sonucunda değerlerin dağılımda dengelilik ve sarmallık ilkelerine dikkat edilmediği görülmüştür. Bazı değerlerin ön planda olması, bazı değerlerin ise hiç ele alınmaması dengelilik ilkesine dikkat edilmediğini göstermektedir. Bu durum değerler eğitiminin öğretim programlarında örtük bir şekilde yer almasından kaynaklanabilir. Alanyazın incelendiğinde Mısırlı ve arkadaşlarının (2007) 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersini öğretim programları bağlamında incelediği çalışmada programda belirtilen değerlerin sarmal bir biçimde dördüncü ve beşinci sınıfta verilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bu çalışmada ele alınan okul öncesi ve ilköğretim dönemi de birbirinin devamı dönemler olduğu için, benzer sonuca bu çalışmada da ulaşılması

beklenmiştir. Ancak, yalnızca sorumluluk ve özdenetim değerlerinde bir devamlılığın olduğu diğer değerlerde ise bu devamlılığa çok fazla dikkat edilmediği görülmüştür. Ayrıca araştırma sonucunda sorumluluk ve özdenetim değerlerinin hem okul öncesi eğitim programında hem Hayat Bilgisi öğretim programında ön planda olduğu görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin önem verdikleri değerler arasında ilk sıralarda sorumluluk değerinin yer alması bu sonucu doğrular niteliktedir (Uzun ve Köse, 2017, s. 313). İlköğretim gibi diğer eğitim kademelerinde de sorumluluk öğrencilere öğretilmesi gereken değerler arasında yer almaktadır (Yiğittir, 2010; Aslan ve Acat, 2011). Gündüz ve arkadaşlarının (2017, s.712) yaptığı çalışmada 2010-2015 yılları arasında değerler eğitimi konulu incelenen tezlerde sorumluluk değerinin daha çok ele alındığı görülmüştür. Yaşaroğlu (2013, s.857) 2009 Hayat Bilgisi öğretim programını değerler açısından incelediği çalışmada kazanımlarda en çok sorumluluk değerine yer verildiğini ifade etmiştir. Ayrıca öğretmenlerinin sınıf içerisinde sorumluluk kazandırmaya yönelik etkinlikler yapması bu değerın önemini göstermektedir (Can, 2008; Tarkoçın vd, 2013). Elbir ve Bağcı (2013, s.1330) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarında sorumluluk değeri kadar, adil olma, güvenilirlik, estetik, vatandaşlık gibi değerlere de yer vermesi gerektiğini belirtmiştir. Tüm bu sonuçlar; sorumluluk sahibi olmanın ahlaki bir değer olmasından ve sorumluluğun öncelikli olarak öğrencilere kazandırılması gereken bir değer olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca sorumluluk değerinin ön planda olması, çocukta özdenetim duygusunu geliştireceğinden, sorumluluk ve özdenetim değerlerinin birbirini desteklediğini düşündürebilir.

Uçuş Güldalı ve Demirbaş'ın (2017, s. 1099) 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı ile 2013 Okul öncesi Eğitim Programını karşılaştırdığı çalışmada; okul öncesi eğitimin amaçlarının Hayat Bilgisinin amaçlarına temel oluşturduğu, sevgi, saygı, sorumluluk, dayanışma, paylaşma, hoşgörü, yardımlaşma, özgüven değerlerinin her iki programda ortak olduğu belirtilmiştir. Alanyazındaki bu çalışmanın aksine, araştırmada iş birliği, sevgi gibi okul öncesi dönem çocukları için temel olan değerler okul öncesi eğitim programın kazanımları ile ilişkilendirilememiştir. Ancak alanyazın incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin bu eğitim kademesinde ilk sırada sevgi ve saygı değerine önem verilmesi gerektiği yönünde görüş bildirdiği görülmüştür (Erkuş, 2012; Çengelci vd, 2013; Uzun ve Köse, 2017, s. 313). Kuzu'nun (2015, s.78) okul öncesi öğretmenleri ile gerçekleştirdiği çalışmada öğretmenler ilk sırada saygı değerinin öğrencilere öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu değeri, sevgi yardımseverlik, dürüstlük ve sorumluluk izlemiştir. Sapsağlam'ın (2012, s.696) okul öncesi eğitim programını değerler eğitimi bağlamında incelediği çalışmada, değerler çoğunlukla sosyal duygusal alan ile ilişkilendirmiştir. Benzer şekilde bu çalışmada da okul öncesi eğitim programında değerler ile ilişkilendirilen kazanımların çoğunluğunun sosyal duygusal alanda olması dikkat çekmiştir. Ayrıca Sapsağlam (2012, s.696) yaptığı çalışmada sevgi, saygı, özdenetim sorumluluk, nezaket, duyarlı olma, hoşgörü gibi değerlere programda yer verilirken yardımseverlik, işbirliği, arkadaşlık, paylaşma ve dürüstlük gibi değerlere ise yer verilmediğini ifade etmiştir. Ancak bu araştırmada yapılan incelemede okul öncesi eğitim programının kazanımlarında sıklıkla yer verilen değerın sorumluluk ve özdenetim olduğu, saygı değerinin ise daha az sayıda kazanımda yer aldığı görülmüştür. Benzer şekilde Üner (2011) okul öncesi eğitim programında değerlerin yeterince yer almadığını ifade etmiştir. Bu çalışmada da sabır, adalet gibi değerler okul öncesi eğitim programında yer alan kazanımlar ile ilişkilendirilememiştir. Bu durumun okul öncesi dönem çocuklarının yaş ve gelişim düzeylerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Okul öncesi öğretmenleri sınıf içerisinde etkinliklerde değerlere yeterince önem verdiğini ifade etse de (Kuzu, 2015, s.93) okul öncesi eğitim programındaki değerlerin kazanımlar ile açık bir şekilde ilişkilendirilmemesi değerler eğitimi bağlamında dezavantaj oluşturmaktadır. Değerlerin kazanımlar ile ilişkili bir şekilde okul öncesi eğitim programında yer alması, değerlerin öğretmenler tarafından çocuklara planlı ve sağlıklı bir şekilde kazandırılması için gereklidir.

Hayat Bilgisi öğretim programının ele aldığı değerler incelendiğinde; vatanseverlik değeri Hayat Bilgisi öğretim programının 2. ve 3. Sınıf kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Vatanseverlik değerinin 2 ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alması, Sosyal Bilgiler dersine geçişi kolaylaştırmayı ve iyi bir vatandaş yetiştirme amacını gerçekleştirmeyi sağlayabilir. Ayrıca ülkemizin son yıllarda yaşadığı toplumsal sorunlara karşı birlik ve beraberliği sağlamada bu değerın altı çizilebilir (Uçuş- Güldalı ve Demirbaş, 2017, s. 1099). Yıldırım ve Turan (2015) sınıf

öğretmenleri ile yaptıkları çalışmada öğretmenlerin Hayat Bilgisi dersi öğretim programındaki en önemli değer olarak vatanseverlik değerini ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Bu değer okul öncesi eğitim programında da yer alması, değerler eğitiminin sürdürülebilirliği açısından bir avantaj sağlayacaktır. Ancak alanyazın incelendiğinde Hayat Bilgisi öğretim programında değerlerin dengeli dağılmadığını, yardımseverlik, sevgi, saygı gibi değerlere ağırlık verilirken doğruluk, hoşgörü, dürüstlük gibi değerlerin arka planda kaldığı görülmüştür (Şimşek, 2013, s.1344; Demir ve Merter, 2016, s.964). Yaşaroğlu (2013, s.857) 2009 Hayat Bilgisi öğretim programında yer alan kazanımların değerler ile daha açık biçimde ilişkilerinin kurulması gerektiğini belirtmiştir. Benzer sonuç, 2018 Hayat bilgisi öğretim programının incelendiği bu araştırmada da görülmüştür. Değerlerin kazanımlar ile ilişkili bir şekilde programda yer alması, değerlerin öğretimini kolaylaştıracaktır.

Araştırmanın sonuçlarından yola çıkılarak uygulamalara yönelik şu öneriler geliştirilebilir:

- Okul öncesi dönemde çocuğun sosyal duygusal gelişimine katkı sağlayacak sevgi, iş birliği, yardımlaşma, empati gibi değerlere daha fazla önem verilebilir.
- Değerler eğitimi öğretim programlarında örtük bir şekilde yer almak yerine, kazanımlar ile ilişkilendirilebilir.
- Değerleri eğitime yönelik olarak öğretim programlarında ilgili kazanımlar bağlamında örnek etkinliklere yer verilebilir.
- Değerler eğitiminin kalıcılığı için; programlarda çocuklara kazandırılması hedeflenen değerler aile katılımı yolu ile aileler tarafından desteklenebilir.

Araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak ileri araştırmalara yönelik şu öneriler geliştirilebilir:

- Birbirinin devamı niteliğinde ya da ilişkili derslerin öğretim programları ele aldıkları değerler bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
- Yurt dışında öğretim programlarında değerler eğitiminin nasıl ele alındığı araştırılabilir.

## KAYNAKÇA

- Acat, M., & Aslan, M. (2011). İlköğretim okullarında öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *20. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 08-10 Eylül 2011. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Ada, E. (2016). *Erken Çocukluk döneminde yaratıcı drama yönteminin değerler eğitimine olan etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.
- Akbaş, O. (2004). *Türk eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim 2. kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Akdemir, S. (2012). *Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler programındaki değerlerle ilgili görüşleri ve bunların kazandırılmasına ilişkin uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Baş, T., & Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan sorunların değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Beldağ, A. (2012). *İlköğretim yedinci sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerlerin kazanılma düzeyinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum ili örneği)*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 9(2), 429-436.
- Creswell, J. W. (2005). *Educational research: planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research* (2. bs.). USA: Pearson Prentice Hall.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Çelik, F. (2010). *5. sınıf Sosyal Bilgiler programında sorumluluk, estetik ve doğal çevreye duyarlılık değerlerinin kazandırılmasına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çiçek, B. (2017). *4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri: Hatay ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Çengelci, T., Hancı, B., & Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Demir, F., & Merter, F. (2016). Hayat Bilgisi programındaki değerlerin kazandırılma düzeyi. *Eğitim bilimlerinde yenilik ve nitelik arayışı içinde* (s. 954- 966). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel- Balık, Z. (2016). *Hayat Bilgisi öğretim programındaki değerler bağlamında Hayat Bilgisi ders kitapları ile yüz temel eser listesindeki ulusal masalların karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Demirhan- İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Deveci, H. & Ay, T. S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- Dılmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Elbir, B., & Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1), 1322- 1333.
- Erkuş, S. (2012). *Okul öncesi öğretmenlerinin okulöncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 2(2), 1-18.
- Gündüz, M., Başpınar, Z., & Büyükkarcı, A. (2017). 2000-2015 yılları arasında değer eğitimi üzerine yapılan doktora tezlerinin içerik analizi. *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 705-718.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Gültekin, F. (2007). *Tarih I dersinde işe koşulabilecek değer öğretiminin yeni yaklaşımlarının öğrencilerin 'hoşgörü' değeri anlayışlarının gelişimine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Gürhan, E. (2017). *İlkokullarda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının yönetici ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- İpek, E. (2014). *Beş yaş çocuklarına verilen değerler eğitimi programının sosyal duygusal uyum düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187, 138-145.
- Kara, B. (2017). *İlkokul ve ortaokullarda değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak: Uşak Üniversitesi.
- Karasu, M., & Aktepe, V. (2009). Öğretmenlerin değerler eğitimine bakış açıları. *8. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi*, 21-23 Mayıs, s.397-413.
- Kıral, B., & Dinçer, B. (2018). Sınıf öğretmenliği 4. sınıf öğrencilerinin değerler eğitimine bakış açısı. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 84-94.
- Kıral, E. & Okuyan, F. (2017). İlkokul öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkındaki düşünceleri. *2. Uluslararası Çağdaş Eğitim Araştırmaları Kongresi*, Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Kunduroğlu, T. (2010). *4. Sınıf fen ve teknoloji öğretim programıyla bütünleştirilmiş değerler eğitimi programının etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kuzu, K. (2015). *Okul öncesi öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri ve bu görüşlerin sınıf içi uygulamalara yansması*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Kuzucu, C. (2018). *İlkokul 4. sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile sosyal bilgiler ders kitaplarının temel insani değerler açısından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Ömer Halis Demir Üniversitesi.
- Linkona, T. (1991). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. Newyork: Bantam Books.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass.

- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Okul Öncesi Eğitimi Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (2010). 2010/53 sayılı Genelge, Ankara.
- Miles, M, B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook. (2nd ed)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Neslitürk, S. (2013). *Anne değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyine etkisi*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1309-1325.
- Öğretici, B. (2011). *İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimine yönelik uygulamaların etkililiğinin araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Öztürk- Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Sapsağlam, Ö. (2015). *Anasınıfına devam eden çocuklara uygulanan sosyal değerler*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Sapsağlam, Ö. (2016). Okul öncesi eğitim programlarında yer alan hedeflerin değerler açısından incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 11(9), 683-700.
- Sezer, T. (2008). *İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sorumluluk değerinin öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Şahin, T. (2013). *Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz yeterliliklerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Şahin, Y. (2017). *Okul öncesi çocuklarda değerler eğitimi kapsamında yardımlaşma ve paylaşma değerleri*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Şimşek, N. (2013). Hayat bilgisinde kişisel nitelik (değer) öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(1), 1325-1346.
- Şirin, A. (1983). *Gençlerin değerler sıralamasına yönelik bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Tarkoçin, S., Tekinşen- Berktaş, D., & Uyanık- Balat, G. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde kullandıkları değerlerin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(2), 37-49.
- Tatlı, S., & Güngöraytar, F. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının değerlere ilişkin algıları ve bunları ifade etme biçimlerinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 331-354.
- Tay, B., & Yıldırım, K. (2009). Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1499-1542.
- Taymur, Z.A. (2015). *İlköğretim öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine bir nitel araştırma Batman il örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi.
- Türk, İ. (2009). *Değerler eğitiminde saygı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Uçuş- Güldalı, Ş., & Demirbaş, İ. (2017). Okul öncesi eğitim programı ile ilköğretim Hayat Bilgisi öğretim programı sarmallığının incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1084-1105.
- Uzunkol, E. (2014). *Hayat Bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Uzun, M., & Köse, A. (2017). Okul öncesi eğitimde değerler eğitiminin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 305-338.
- Üner, E. (2011). *Okul öncesi eğitim programındaki 36-72 aylık çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazandırmanın öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat Bilgisi dersi kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (7), 849-858.
- Yaşaroğlu, C. (2018). Öğretim programlarında değerler: Hayat Bilgisi dersi örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5) 725-733.
- Yaylacı, A. F., & Beldağ, A. (2018). Değerler eğitimi ve güncel tartışmalar: gazete haberlerine ilişkin bir eleştirel söylem analizi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 139-155.
- Yazar, T., & Erkuş, S. (2013). The evaluation the opinions of pre-school education teachers about the values education in pre-school education programme. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 196-211.



- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitime genel bir bakış. *TÜBAR-XIX*, 500-522.
- Yeşil, R., & Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, N., & Turan, S. (2015). Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersi öğretim programındaki değerlerin kazandırılma sürecine yönelik görüşleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2), 420-437.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 207-223.
- Yin, R. K. (2003). *Case study research design and methods* (3. Baskı). London: Sage Publications.
- <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21308.pdf> (Erişim tarihi: 24.09.2018)
- [http://mebk12.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015\\_02/09093609\\_degerleregitimi.pdf](http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_degerleregitimi.pdf) (Erişim tarihi: 24.09.2018).
- <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2015/12/De%C4%9Ferler-E%C4%9Fitimi-Bro%C5%9F%C3%BCr.pdf> (Erişim tarihi: 24.09.2018).
- [http://ttkb.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2017\\_09/29170222\\_18\\_sura.pdf](http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf) (Erişim tarihi: 24.09.2018).